שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, בעוד שֶׁדַּם מַנְפַּתָּהּ של בהמה אינו נחשב משקה והוא טָהוֹר ואינו מכשיר ואינו מקבל טומאה. אָמַר לָהֶן רבי עקיבא, אף שדם מגפתה של בהמה אינו חשוב משקה, מכל מקום מַחְמִיר אֲנִי בֶּחָלָב שיחשב משקה אף ביוצא שלא לרצון, יותר מִבַּדָּם של מכה שאינו נחשב משקה, שכן מצינו שֶׁהַחוֹלֵב בהמה לִרְפוּאָה כגון שחלבה מזיק לה, החלב טָמֵא [–מכשיר] שהרי יצא לרצון, וְאילו הַמַּקְיֵּז דם מבהמה לִרְפוּאָה אינו נחשב משקה והוא טָהוֹר. וכיון שהחולב בהמה לרפואה החלב טמא, יש לנו לטמא אף חלב שנטף ממנה שלא לרצון קל וחומר מחלב אשה. אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי עקיבא, אין ללמוד מהחולב לרפואה שנעשה ברצון וטמא שגם חלב שנטף מבהמה שלא לרצון יטמא, שהרי סַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים יוֹכִיחוּ, שֶׁהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן לְרָצוֹן טְמֵאִין והיוצאים מהם שֶׁלֹּא לְרָצוֹן טְהוֹרִים, ואם כן גם חלב בהמה שיצא לרצון טמא ושיצא שלא לרצון טהור.

הגמרא מבארת עתה את הוכחתה מהמשנה שלא ניתן לומר שלפי רבי יהודה משקה הזב בשבת מתותים ורימונים בסתם יהיה אסור בשתיה. מדייקת הגמרא: מַאי לָאו – האם אין כוונת חכמים כשאמרו 'לְרָצוֹן' היינו דְּנִיחָא לֵיהּ – שהוא מרוצה מיציאת המשקים, ו'שֶׁלֹּא לְרָצוֹן' היינו בְּסְתָמָא, כלומר שלא החליט עדיין אם לסחוט את הפירות או לאוכלם, ועל כך נאמר שמשקים אלו טהורים. ומעתה יש ללמוד קל וחומר, וּמַה זֵּיתִים וַעֲנָבִים דִּבְנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ – שרובם עומדים לסחיטה, אף על פי כן בשהכניסם סתם, משקה היוצא מהם דינו כיוצא שֶׁלֹּא לְרָצוֹן וְלֹא כְּלוּם וטהורים, תּוּתִים וְרִמּוֹנִים דְּלָאו בְּנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ – שרובם אינו עומד לסחיטה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שבהכניסם סתם, המשקה היוצא מהם טהור, ואיך אמר רבי יהודה שמשקה היוצא בשבת מן התותים והרימונים שהכניסם סתם, דין משקה עליו ונכלל בגזירת משקין שזבו ואסור לשתותו.

מתרצת הגמרא: לֹא כמו שסברת ש'לרצון' היינו שהוא מרוצה בכך ו'שלא לרצון' היינו בסתם, אלא לְרָצוֹן הכוונה בְּסָתָמָא, ועל כך נאמר שמכשיר, וְשֶׁלֹּא לְרָצוֹן הכוונה דְּנַלֵּי אַדַּעְתֵּיהּ דְּאָמַר לֹא נִיחָא לִי ביציאת המשקה, ולכן אינו מכשיר.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, המשנה עוסקת בסלי זיתים וענבים וְשֶׁאנִי – ושונה הדין בְּסַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים, כֵּיוָן דְּלִאֵיבּוּד קָיְימִי – שהמיץ היוצא מהם נשפך לארץ דרך חורי הסלים והולך לאיבוד, מֵעִיקָּרָא אַפְקוּרֵי מַפְקְרֵי לְהוּ – מתחילה הוא מפקיר אותו, ולכן לכל הדעות אין על המיץ היוצא מהם דין משקה ואינו מכשיר. אבל כאשר הפירות נמצאים בשאר כלים והמשקה נשמר, סובר רבי יהודה שאף בתותים ורימונים סתם, היוצא מהם יש לו דין משקה.

הגמרא חוזרת לדברי שמואל שרבי יהודה מודה לחכמים בזיתים וענבים וחכמים מודים לרבי יהודה בשאר פירות. שואלת הגמרא: אַשְׁכְּחָן – מצאנו בברייתא שהביא רב נחמן בר יצחק את רַבִּי יְהוּדָה דְּמוֹדֵי לְרַבָּנַן בְּזֵיתִים וּבַעֲנָבִים, אולם רַבָּנַן דְּמוֹדוּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בִּשְׁאָר פֵּירוֹת מְנָלָן – מהיכן למד זאת שמואל. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא, סוֹחֲטִין

בַּפְּנָעִין וּבְפָרִישִׁין וּבָעוּזְרִדִין, כדי לשתות את המיץ היוצא מהם, מאחר שפירות אלו אין רגילות כלל לסחטם, אין תורת משקה על המיץ היוצא בסחיטתם אלא תורת אוכל, ובהפרדת אוכל מאוכל אין איסור דש, אֲבָל לֹא סוחטין בָּרִמּוֹנִים בשבת משום שהדרך היא לסוחטם, ואין זה משום שרוב בני אדם דרכם לסחוט רימונים, אלא זה מנהג יחידים, וְהרי שֶׁל בֵּית מְנַשְּׁיָא בַּר מְנַחֵם הָיוּ סוֹחֲטִין בימות החול בָּרִמּוֹנִים, ולכן אף שאר בני אדם שאין רגילים בכך אסורים לסוחטם בשבת. ומברייתא זו שהתירה לסחוט פגעין ופרישין ועוזרדין לכתחילה, מוכח שאף לחכמים החולקים על רבי יהודה בתותים ורימונים, מכל מקום בשאר פירות שאינם עומדים כלל לסחיטה, הם מודים לרבי יהודה שמיץ היוצא מהם אין דינו כמשקה ולא גזרו בהם גזירת משקין שזבו, ואף לכתחילה מותר לסוחטם.

דוחה הגמרא: וּמַאי דְּרַבָּנָן הִיא – ומנין לך שברייתא זו סוברת כחכמים, דְּילְמָא רַבִּי יְהוּדָה הִיא הסובר שבפירות העומדים לאכילה המיץ היוצא מהם מותר. מקשה הגמרא: וְתֶהֱוֵי נַמִּי – גם אם תהיה הברייתא כשיטת רַבִּי יְהוּדָה, מכל מקום יקשה לך, אֵימַר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה – יש לך לומר שמה ששמענו שרבי יהודה מתיר משקה היוצא מפירות העומדים לאכילה, אינו אלא בְּיָצְאוּ מֵעַצְמָן, אבל שסּוֹחֲטִין לְכַתְּחִילָּה מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ – וכי שמעת שגם את זה הוא מתיר. אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר – מה יש לך לומר, שכֵּיוָן דְּלָאו בְּנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ, על כן המיץ היוצא מהם נחשב לאוכל, ולכן אֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה מותר לרבי יהודה לסוחטם בשבת, שאין איסור להפריד אוכל מאוכל, ואם כן אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנָן – אף אם תאמר שהברייתא היא כרבנן, כֵּיוָן דְּלָאו בְּנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ אֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה מותר לסוחטם שהרי בזה לא שמענו שנחלקו רבי יהודה וחכמים. ומאחר שכך, שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח שהברייתא גם בשיטת רַבָּנָן הִיא נשנית. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ – אכן יש להוכיח כן. ומאחר והוכחנו שלחכמים מותר לכתחילה לסחוט פירות שאינם עומדים לסחיטה, ממילא אין מקום לגזור בהם גזירת משקין שזבו והמשקה הזב מהם מותר בשתיה. ומכאן ראיה לרב יהודה בשם שמואל (לעיל קמג:) שחכמים מודים לרבי יהודה בשאר פירות ונחלקו רק בתותים ורימונים.

הגמרא קובעת את ההלכה בענין סחיטת רימונים בשבת: לעיל שנינו בברייתא, שֶׁל בֵּית מְנַשְּׁיָא בַּר מְנַחֵם הָיוּ סוֹחֲטִין בחול בָּרִמּוֹנִים, ולכן אסור בשבת לסוחטם. אָמַר רַב נַחְמָן, הֲלָכָה כְּשֶׁל בֵּית מְנַשְּׁיָא בַּר מְנַחֵם. מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, וכי מְנַשְּׁיָא בַּן מְנַחֵם הַנָּא הוּא שאסר, כלומר והלא מנשיא בן מנחם כלל לא הביע את דעתו, אלא התנא שאסר סחיטת רימונים הסתייע ממנהגו. וְכִי תֵּימָא שכוונת רב נחמן שֶׁהֲלָכָה כִּי הַאי תַּנָּא דְּאָמַר לָהּ כְּשֶׁל מְנַשְּׁיָא בַּן מְנַחֵם, כלומר לפי שמסייע לו מנהגו של מנשיא בן מנחם שסחט רימונים בחול, ולכך אסר סחיטת רימונים בשבת. עדיין יקשה על רב נחמן, וּמִשּׁוּם דְּאָמַר כְּמְנַשְּׁיָא בַּן מְנַחֵם יש לפסוק הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, וכי מְנַשְּׁיָא בַּן מְנַחֵם הֲוֵי רוֹבָּא דְּעָלְמָא שעל פיו נקבע שרימונים בני סחיטה הם, והלא הוא מנהג של יחיד ואיך תלה את ההלכה במנהגו. מתרצת הגמרא: אֵין – אכן מנהג של מקום אחד יכול לקבוע הלכה לשאר מקומות, דְּתָנַן – ששנינו בענין כלאי הכרם (כלאים פ״ה מ״ח), הַמְקַנִּים קוֹצִים בַּכֶּרֶם ואינו עוקר אותם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, קִדֵּשׁ – נאסרו הכרם והקוצים בהנאה כדין כלאי הכרם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ – אין אוסר בכלאי הכרם אֶלָּא דָּבָר – מין ירק שֶׁכָּמוֹהוּ בני אדם מְקַיְּימִין – משאירים אותו לאכילה ואינם עוקרים אותו. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מַאי טַעְמַיְּיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שקוצים בכרם אוסרים, שֶׁכֵּן בְּמקום הנקרא עַרְבֶיָּא, מְקַיְּימִין קוֹצֵי שְׁדוֹת לְגַמַּלֵּיהֶם. ומוכח מדברי רבי חנינא שמנהגו של מקום אחד לדעת רבי אליעזר קובע הלכה לשאר מקומות.

דוחה הגמרא: מִידֵּי אִירְיָא – וכי ראיה היא זו, הלא דַּעֲרְבֶיָּא אַתָּרָא – ערביא הוא מקום שאנשיו הרבים נוהגים כך ומנהג של רבים יש לו חשיבות, אבל הָכָא – כאן בבית מנשיא, אינו אלא מנהג של אדם אחד, וּבְטֵלָה דַּעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם ואין להתחשב בו.

הגמרא מביאה ביאור אחר לפסקו של רב נחמן שאין לסחוט רימונים: אֶלָּא הַיְינוּ טַעֲמָא של רב נחמן, לפי שסובר כִּדְרַב חִסְדָּא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, תְּרֵין [–סלק שהמיץ היוצא ממנו צבעו אדום] שֶׁשְּׁתָאָן וְנָתְנָן בַּמְּקָוֶה, פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקָוֶה בְּשִׁינּוּי מַרְאֶה. ויש להקשות, וְהָא תרדין לָאו בְּנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ והמיץ היוצא ממנו אינו משקה, ורק משקה יכול לפסול את המקוה בשינוי מראה. אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר – לתרץ שם, כֵּיוָן דְּאַחְשְׁבִינְהוּ הָוֶה לְהוּ מַשְׁקֶה – מאחר שסחט את התרדין לשם משקה, הראה בדעתו שהמיץ היוצא נחשב אצלו למשקה, ולכן יש עליו תורת משקה ופוסל את המקוה. הָכָא נַמִּי בענין סחיטת הפירות שנזכרו בברייתא, אסור בשבת לסחוט כל פרי לשם שתיית המיץ, אף אם הפרי עומד לאכילה, והטעם כֵּיוָן דְּאַחְשְׁבִינְהוּ הָוֶה לְהוּ מַשְׁקֶה – כיון שסחטם לשם משקה החשיבם משקה, וחייב על הסחיטה משום דש. על פי זה, צריך לפרש שהברייתא שהתירה לסחוט פגעין ובדומה שהם פירות העומדים רק לאכילה, אין זה אלא כשסוחטם למתק את הפרי, אך לא בסוחטם לשתיית המיץ כמו שסברנו תחילה. אבל רימונים אסור לסחוט אפילו כדי למתק אותם. והטעם, משום שמצינו יחידים כמו בני ביתו של מנשיא שהיו רגילים לסחוט רימונים בחול לשם שתיית המשקה, יש חשש שאם נתיר לסחוט רימונים לשם מיתוק הפרי, יטעו לסחוטם גם לשם משקה, והסוחטו לשם משקה מחשיב את המיץ בסחיטתו, ויש לו תורת משקה וחייב על סחיטתו משום דש ובפסקו של רב נחמן שהלכה כשל בית מנשיא. אבל בפגעין ושאר הפירות שנמנו בתחילת הברייתא, אין לחוש שמא מתוך שמתירים לסחוט למתק יבואו לסחוט גם לשם משקה, שהרי לא שמענו שיש שסוחט אותם למשקה.

לעיל הובא ביאורו של רב חסדא מדוע מי תרדין פוסלים את המקוה, הגמרא מביאה ביאור נוסף: רַב פָּפָּא אָמַר, מי סחיטת תרדין אין עליהם תורת משקה ואף כשסוחטם לכך ומחשיבם למשקה לא חל עליהם תורת משקה, והטעם שהם פוסלים את המקוה, מִשּׁוּם דְּהָוֵי דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין מֵמֶנּוּ מַקְוֶה לְכַתְּחִילָּה, לפי שמקוה נעשה רק ממים או שלג או ברד, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מִקְוֶה לְכַתְּחִילָּה פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁינּוּי מַרְאֶה.

הגמרא מציינת שגם רבא השתמש בכלל הזה כדי לבאר משנה במסכת מקואות: תְּנַן הָתָם (מקואות פ״ז מ״ד), נָפַל לְתוֹכוֹ [–לתוך המקוה] יַיִן אוֹ חוֹמֶץ וּמוֹחַל [–משקה הזב מהזיתים] וְשִׁינָּה מַרְאָיו – והשתנה מראה המים, המקוה פָּסוּל. שואלת הגמרא: מַאן תַּנָּא – מי הוא התנא הסובר דְּמוֹחַל מַשְׁקֶה הוּא ולכן פוסל את המקוה בשינוי מראה. משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, בשיטת רַבִּי יַעֲקֹב הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, מוֹחַל היוצא מהזיתים חֲרֵי הוּא כְּמַשְׁקֶה, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ מוֹחַל מַחֲלַת הַיּוֹצֵא [–בשמניחים את הזיתים במעטן להתחמם] אינו משקה והוא טָהוֹר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ, ותורת משקה חלה רק כשהבעלים מרוצים ביציאתו מהפרי. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מוֹחַל אֵינוֹ כְּמַשְׁקֶה, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ מוֹחַל הַיּוֹצֵא מֵהגפת הנמצאת בְּעִיקּוּל בֵּית הַבַּד [–סל שבו אוספים את הגפת לאחר סחיטת השמן] טָמֵא, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא צִיחְצוּחֵי – שאריות שֶׁמֶן. שואלת הגמרא: אם כן מַאי בֵּינַיְיהוּ – במה הם חולקים, הלא לכל הדעות מוחל היוצא בתחילה טהור והיוצא בסוף טמא. משיבה הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – מחלוקתם היא במוחל דְּאָתֵי בַּתַּר אִיצְטָתָא – שזב מהזיתים לאחר שעמדו זמן רב והתחממו ונמעטו בכלי. לדעת רבי יעקב המוחל הזה טמא כיון שרוצה בקיומו, ולדעת רבי שמעון המוחל הזה טהור, שכיון שהזיתים עדיין לא נסחטו אין בו שאריות שמן.

תירוץ אחר לשאלת הגמרא 'מאן תנא': רָבָא אָמַר, המוחל [בין שהוא נחשב למשקה ובין שאינו נחשב למשקה] פוסל את המקוה

המשך בעמוד קלב

בשינוי מראה לכל הדעות, **מְשׁוּם דְּהָוֵי דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין הֵימֶנּוּ מְקָוֶה, וּפוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁינּוּי מַרְאֶה** וכתירוצו של רב פפא לעיל בענין מי תרדין.

הגמרא דנה בסחיטת ענבים לתוך אוכל בשבת: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, סוֹחֵט אָדָם אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה** שיש בה תבשיל כדי לתקנו, לפי שבאופן זה מוכח שאין דעתו לשתות את המיץ אלא להטעים על ידו את התבשיל, ומשקה הבא לתיקון האוכל דינו כאוכל, ואין איסור להפריד אוכל מאוכל. **אֲבָל לֹא** יסחוט את הענבים **לְתוֹךְ הַקְּעָרָה** אפילו אם יש בה אוכל. לפי שפעמים סוחט אדם ענבים לקערה שאין בה אוכל ודבר זה אסור אף אם בדעתו לערות אחר כך את המשקה לתבשיל שבקדירה או להעביר תבשיל מהקדירה למשקה שבקערה. ואף שאין אדם שותה משקה מתוך קערה והרואה שהוא סוחט ענבים לקערה ריקה, יבין שכוונתו לתתו בתבשיל, מכל מקום לא מוכח הדבר שכוונתו לתיקון אוכל ולכן הדבר אסור.

הגמרא דנה באופני היתר חליבת עז בשבת: **אָמַר רַב חִסְדָּא, מְדִבְרֵי רַבֵּינוּ** [–שמואל] **נִלְמַד, שחוֹלֵב אָדָם עֵז** בשבת **לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה** כדי שיתערב החלב באוכל, והחלב יחשב אף הוא מחמת כן לאוכל, **אֲבָל לֹא לְתוֹךְ הַקְּעָרָה** לפי שהחלב נחשב למשקה וחליבה בשבת אסורה. מקשה הגמרא: **אַלְמָא קָסָבַר** – מדברי שמואל שהתיר לחלוב לתוך קדירה, מוכח שהוא סובר **שמַּמְשִׁקֶה הַבָּא לְאוֹכֶל לתקן אותו, אוֹכֶל הוּא. מֵתִיב רָמֵי בַּר חָמָא** ממשנה במסכת טהרות (פ"ג מ"ג), **זָב שֶׁחוֹלֵב אֶת הָעֵז הֶחָלָב טָמֵא** לפי שטמאהו הזב בהיסט, והמשנה לא חילקה בין חולב לקדירה או לקערה. **וְאִי אָמְרַת מַשְׁקֶה הַבָּא לְאוֹכֶל אוֹכֶל הוּא,** אם כן בחולב לתוך הקדירה שיש לחלב דין אוכל, אינו מקבל טומאה עד שיבוא עליו משקה ויכשירו, **בְּמַאי אִיתְכַּשַּׁר** – במה הוכשר החלב לקבלת טומאה.

מתרצת הגמרא: יש לתרץ כאן **כְּדְאָמַר** – כמו שתירץ **רַבִּי יוֹחָנָן** משנה אחרת (כלים פ"ח מ"א), באשה נדה שנטף חלב מדדיה לתנור, ושנינו שם שהתנור נטמא. והקשו בגמרא (כריתות יג.), במה הוכשר החלב הלא אינו בתורת משקה לפי שהוא מיועד למאכל לתינוק, ומשקה הבא לאוכל דינו כאוכל. ותירץ רבי יוחנן, שהחלב הוכשר **בְּטִיפָּה הַמְלוּכְלֶכֶת עַל פִּי הַדַּד,** כלומר שהאשה רוצה שהטיפה הראשונה תשאר בפי הדד כדי שיהא נח לה להניק את בנה, וטיפה זו דינה כמשקה כיון שאינו מיועד למאכל לתינוק. **הָכָא נַמִּי** – כך כאן החלב הוכשר **בְּטִיפָּה הַמְלוּכְלֶכֶת עַל פִּי הַדַּד,** שדרך החולבים להרטיב את פי הדד בטיפה הראשונה כדי להקל את החליבה, והטיפה נחשבת למשקה והיא מכשירה את כל החלב.

מקשה הגמרא: **מֵתִיב רַבִינָא,** שנינו במשנה (טהרות פ"ג מ"ג), **טָמֵא מֵת שֶׁפָּחַט זֵיתִים וַעֲנָבִים**